

Lectura**Text: Elina Norandi de Armas**

Marisa Esmatjes Mompó

1993

Pintura acrílica sobre cartró

100 x 70 cm

Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 132.719

Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art

La pintora Marisa Esmatjes va treballar la temàtica de la lectura en repetides ocasions, plasmant dones i homes lectors, i fins i tot personatges en actitud de sostenir un llibre, sense tenir-ne cap entre les mans. Amb aquestes obres l'artista s'inclou en la història d'una iconografia que compta amb una llarga història que podríem situar entre l'alta edat mitjana i l'actualitat. És tan gran la quantitat de pintures existents referides al tema i tants els artistes que l'han tractat que no seria absurd pensar en una mena de subgènere pictòric. No obstant això, si hi ha una reiteració d'imatges que travessa totes les èpoques i tots els llenguatges artístics és, sens dubte, la representació de la dona llegint.

Les dones que llegeixen són perilloses deia el títol d'un llibre d'art que, fa uns anys, es va vendre força. Encara que tal vegada la frase responia a unes certes fantasies masculines relacionades amb la *femme fatale*, la veritat és que al·ludia a una gran producció iconogràfica existent a la nostra història de l'art: les dones que apareixen llegint.

La primera dona que va aparèixer, amb freqüència, pintada amb un llibre a la mà va ser la mare de Déu, la qual se'ns mostra com una noia jove que és sorpresa —mentre llegeix— per l'arcàngel Gabriel per anunciar-li que ha estat ella l'escollida. En aquestes representacions de l'Anunciació, es pretenia situar Maria com una dama culta i sàvia, perquè així era rebuda per una massa de fidels que no sabien llegir ni escriure. Més tard, en el Renaixement, Botticelli va pintar una madona del llibre molt tendra, on la verge ensenya Jesús a llegir, la qual cosa evidenciava una cosa que la institució cristiana tenia molt clara: eren les dones les que s'ocupaven d'educar els nens en la religió, les que transmetien els seus ensenyaments i valors. També les santes llegien, en general els textos sagrats, aportant imatges tan belles com la que podem contemplar en aquest mateix museu, al carrer central del retaule de Santa Cristina de Corçà, atribuït a Miquel Torell. I què podem afegir a les paraules que María Zambrano va dedicar a la *Santa Bàrbara* del Mestre de Flémalle, obra que, segons deia la filòsofa, la va acompanyar interiorment durant tot el seu exili. Santa Bàrbara continua llegint, allà al seu lloc privilegiat del Prado, com segueixen immerses en els seus respectius llibres la distingida dama d'Ambrosius Benson, les ancianes de Rembrandt i de Pieter van den Bosch, o les joves d'Erasmus Engert.

El segle XIX és un període en el qual aquesta iconografia és abundant i de característiques molt variades. La societat burgesa va reflectir amb afany una de les activitats més practicades per les senyoretes de l'època, que se'ns mostren llegint mentre cusen o broden, prenen el te o el sol al jardí. Sobre aquest tema, cal destacar les obres de Jules-Émile Saintin, Alfred Stevens, Benjamin-Eugène Fichel, Raimundo de Madrazo, Félix Armand Heullant, Ramon Casas, Michael van Alphen o Edwin Harris, per exemple.

La lectura era una alenada d'aire fresc en l'asfixiant bombolla privada en la qual es movien les dones i una passió que compartien amb altres dones del seu entorn. També les pintores d'aquest temps van triar aquest tema, en general prenent com a models les dones de la seva família. D'aquesta manera, Berthe Morisot va retratar la seva germana embarassada mentre la mare llegia en veu alta i, en repetides ocasions, la seva filla Julie Manet; va crear una mena de diari de la seva vida quotidiana, una biografia en imatges. Mary Cassatt, Marie Bracquemond, Constance Mayer i Lluïsa Vidal, entre d'altres, també van decidir tractar aquesta temàtica, perquè la dedicació a l'art no allunyava les pintores de les seves obligacions i costums com a senyores burgeses. D'altra banda, les dones, filles i mares de nombrosos pintors van exercir com a models mentre llegien, una cosa bastant lògica si pensem que un bon llibre alleujaria el tedi i el cansament que suposava posar durant hores. Així, avui podem veure Madame Monet, Mademoiselle Guillaumin, la dona i la cunyada de F. Luis Mora, Clotilde Sorolla i Jeanne Pissarro, entre moltes altres familiars de pintors.

Al segle XX aquesta iconografia va tenir continuïtat en tots els llenguatges de les avantguardes: Picasso, Fernand Léger, August Macke, Balthus, Zinaída Serebriakova, Leonor Fini, Olga Sacharoff, Tamara de Lempicka, Josep de Togores, Harold Knight, Edward Hopper... un llistat al qual és molt difícil posar fi si a més volem comptar amb els artistes que avui continuen sentint-se cridats a treballar aquest motiu, com ara Kenton Nelson, Elsa Plaza, Fernando Botero, Catherine Ducreux, Janet Hill, Sandra March, Yvonne Zomer-dijk, Kim Roberti, etc.

Totes aquestes dones pintades comparteixen una cosa inefable: els mons complexos, meravellosos i infinits que es poden trobar entre les pàgines dels llibres. Concentrades en aquests mons, en si mateixes, aquestes dones amplien de manera prodigiosa els marcs físics de l'obra, en surten, i s'eixamplen i s'eleven lliures i joioses de ser qui són i de saber el que saben.

L'obra que avui ens ocupa és de Marisa Esmatjes (Barcelona, 1947), una pintora que, com moltes de la seva generació, encara està pendent d'estudi i reconeixement. Esmatjes va tenir una formació com a dissenyadora gràfica i il·lustradora publicitària a l'Escola Massana. Va començar a exposar al voltant de 1975 en galeries barcelonines avui ja desaparegudes (As, Grup o Sala Sant Jordi). A més d'aquesta pintura, el Museu en conserva una altra titulada *Interior complementari*. Esmatjes està representada al MACBA amb *Maternitat* (1974) i a la Fundació Vila Casas amb *Pintura 3*. La pintora va donar, entre 2011 i 2016, cent noranta-set obres al Museu de Valls. Amb aquest fons es pot tenir una visió força clara del que constitueix la seva carrera artística. Ara bé, la bibliografia, articles i informació disponibles sobre la seva obra són pràcticament inexistent.

La lectora d'Esmatjes està construïda amb masses de colors plans, en una reeixida harmonia de blaus en suau contrast amb càlids que van del rosa al terra. Apareix en roba interior, en una intimitat còmoda i alliberadora. La veiem immersa en el contingut del llibre, que sosté a les mans mentre està menjant el que sembla una sopa. Però no pot deixar de llegir, la lectura li resulta tan apassionant que el menjar queda com una cosa que ha de fer de manera obligada i secundària, sense gens d'interès. I és igual que el llibre estigui en blanc, perquè no es tracta del blanc del buit, sinó del blanc de l'infinit, de les profunditats abissals en les quals tot llibre ens endinsa. Al costat de la jove, veiem una fruita que espera per a les postres; potser al·ludeix al paradís, com els fruits bíblics perquè, de fet no són això els moments de lectura? Un petit paradís, un paradís que mai és perdut ni té res d'utòpic, ans el contrari. Es tracta d'un paradís poblat d'anhels, aventures i laberints als quals ens transporten els llibres amb el seu indispensable encanteri.

Bibliografia

BOLLMANN, STEFAN. *Las mujeres, que leen, son peligrosas*. Maeva, Madrid, 2007.

ZAMBRANO, MARÍA. *Algunos lugares de la pintura*. Eutelequia, Madrid, 2013.

L'ús dels continguts d'aquesta obra està subjecte a una llicència de Reconeixement – No Comercial – Sense Obra Derivada (by-nc-nd) de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre i quan no sigui per a usos lucratiu i no es modifiqui el contingut de l'obra. Per veure una còpia de la llicència, visiteu <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

